

A SZOVJETKÜLPOLITIKA CSŐDJE

EZERKILENC SZÁZHARMINC NÉGY szeptember 17-én a Népszövetség ünnepélyesen tagjai sorába iktatta Szovjetországot és négy évvel később, 1938 szeptember 29-én egyenesen az ő kizárásával kötötték meg a nagyhatalmak nevezetes békeegyezményüket Münchenben. Az a négy esztendő, amely e két, egymással homlokegyenest ellenkező esemény közt eltelt, a háború utáni európai politika legválságosabb időszaka volt. Hogy azzá lett, túlnyomórészt annak volt az eredménye, hogy a szovjetet felvették a népek szövetségébe. Genfből az út feltartóztatlanul vitt a világösszecsapás felé és csak a müncheni megegyezésnek sikerült egyelőre elhárítani a katasztrófát.

Előrelátóbb politikusok idején megjósolták, hogy a szovjet felvétele a Népszövetségbe soha nem látott bonyodalmak forrása lehet: az európai államok végzetesen szembefordulnak egymással, különböző frontokra különülnek és így újabb háború keletkezhet. Ezzel azonban az a csoport, amely Franciaországgal az élen a nemzeti szocialista Németország elszigetelésére tört és ehhez felettébb alkalmas segítő-társat látott a szovjetunióban, édeskeveset törődött. Szovjetország és az európai államok között a harmincas évek elejéig csupán gazdasági szálak szövödtek: egyedül a weimari Németország lépett vele politikai kapcsolatba. A többiek hosszú ideig el sem akarták ismerni. Mikor azonban a francia nemzet a tekintélyben és pozícióban egyre erősebben gyarapodó némettség részéről mind nagyobb fenyegetést érzett, felébredt benne a háború előtti francia-orosz szövetség felújításának vágya és kapva kapott az első kínálkozó alkalmon. Amikor Németország visszautasította az előző rendszer kötött szerződés hatályának kiterjesztését, előbb megnemtámadási, majd egy évvel később kölcsönös segélynyújtási szerződést kötött a szovjettel. Nincs minden pikantéria nélkül, hogy a francia-szovjet közeledés első lépéseit, sőt a szerződések létrehozását éppen az a radikális párt szorgalmazta, amely most keserű tapasztalatok után kénytelen felszámolni a néppfrontot, elfordulni Moszkvától és megegyezni eddigi nagy ellenfelével, Németországgal.

A francia diplomáciának sok nehézséggel kellett megküzdenie, hogy a szovjettel kötött szerződéseket beilleszthesse a Népszövetség keretébe. Még nagyobb nehézségekkel járt a szovjet ama feltételének a teljesítése, hogy a Népszövetségbe felvegyék. Ezt az államok egész

sora utasította vissza. De amint a népszövetségi alapokmány elasztikus értelmezésénél, úgy a felvételnél is érvényesült a „magasabb diplomácia“. Ma már egyáltalán mellékes, hogy Barthou vagy Benes terve volt-e az a paktumhálózat, amely egész Európát az egyezmények páncéljába akarta szorítani, hogy így évtizedekre gúzsba kösse Németországot és a többi kielégítetlen hatalmat. A keleti paktumhoz való hozzájárulást Németország természetesen megtagadta: de ez a félig sikerült terv is elég volt ahhoz, hogy a készségesen csatlakozó Szovjetuniót, mint a béke keleti őrét bevonhassák a Népszövetségbe. A francia külügyminiszter, Barthou az ellenállókát azzal iparkodott leszerelni, hogy a Német Birodalom és Japán kilépésével legyengült Népszövetségnek friss vérre van szüksége s a szovjet már szelídült hatalom, amely belépésével egyúttal kötelezi magát a civilizált világ törvényeinek betartására is. Barthou és Benes, az egyik fősugalmazó dolgát rendkívül megkönnyítette, hogy Anglia külügyeit ezidőtájt Eden vezette, aki rokonszenvét a szovjettől megtagadni sohasem tudta. Olaszország ebben az időben keletafrikai vállalkozását készítette már elő s óvakodott attól, hogy nagy céljainak megvalósítása előtt ellentétbe kerüljön a nyugati hatalmakkal.

A genfi bevonulás ennek ellenére sem ment símán. Több állam hevesen tiltakozott s a szavazásnál sem sikerült teljes egyöntetűséget elérni. A szovjetet csupán a túlerő vitte be a Népszövetségbe.

A NÉPSZÖVETSÉGI „BETÖRÉSEL“ Moszkva döntő befolyáshoz jutott az európai politikában és nyomban, szinte már a felvétel másnapján megindította diplomáciai hadműveletét a sikerek és eredmények learatására. Külpolitikája legfőbb alapelvevé nyíltan a francia sztatikus felfogást s ez európai tényállapot merev fenntartásának dogmáját tette, noha volt idő, mikor egyenesen revizionista hatalomnak számított, persze aszerint, hogy érdekeinek pillanatnyilag milyen nemzetközi magatartás felelt meg. Sorozatos akcióihoz megfelelő hátvédet biztosított már magának az 1932-ben létrejött francia-szovjet-orosz, az 1933-ban megkötött lengyel-szovjet, majd a balti államokkal, azután Romániával, az Egyesült-Államokkal s az Olaszországgal (bár csak formailag) létrehozott egyezményekben. Ezek az akciók nemzetközi pozíciójának és területeinek megoltalmazásán kívül főként arra irányultak, hogy visszavonást szítsanak a különböző hatalmak között s ezáltal a világforradalom ügyét lényegesen előbbre vigyék. Módszerei mindenütt mások és mások voltak. A demokratikus államokban a kommunista pártok és a különböző népfrontok révén igyekezett kezébe kaparintani a hatalmat bomlasztással, sztrájkokkal, kormánybuktatásokkal. A tekintélyállamokban ezt nem tehette: ezek ellen tehát a demokráciákat iparkodott csatasorba állítani. Nagy ellenfelei, Németország és Olaszország befolyásának ellensúlyozására, érdekeinek keresztezésére semmiféle eszközt nem sajnált.

Az 1935. év a német újra fegyverkezés és az abesszíniai olasz vállalkozás esztendeje volt. A szovjet külpolitika most különösen élénk és heves lendülettel állt azon hatalmak mögé, amelyek a német, illetve olasz lépésnek a legélesebben szegültek ellent. Németország

ekkor már teljes erővel fegyverkezett: ez a szovjet féltékenységét és gyanakvását rendkívüli méretekben növelte. Franciaország ekkor hozta be a kétéves katonai szolgálatot, amire két nappal később megérkezett a német válasz: Németország kimondotta a fegyverkezési egyenjogúságot és semmisnek nyilvánította a versailles-i szerződés idevonatkozó szakaszait. Franciaország felháborodottan tiltakozott, Anglia külön jegyzéket intézett Berlinhez. Mindegyik lépés mögött a szovjet lázított és uszított a háborúra. A higgadt olasz miniszterelnök, Mussolini háritotta el a veszélyt: Stresába érkekezletre hozta össze a hatalmakat, de a szovjet kirekesztésével. A Népszövetség Ünnepélyes, tiltakozó gyűlést tartott, ezen a szovjet különösen éles hangon támadta Németországot, de a játszmát most is elvesztette. Annyit mindenestre elért, hogy a Genftől távolmaradó Németországot erősen befeketítette s a hatalmak gyanakvását tovább táplálta. Ez kedvező alkalom volt a benesi Csehszlovákiának is, hogy létrehozza a már régen tervezett szovjet-cseh kölcsönös segélynyújtási szerződést. A szerződésköttést a fegyverező Németországgal indokolták: a szovjetet ezzel az ürüggyel csempészték be Európa szívébe. A cseh-szovjet szerződés a bolsevizmus középeurópai előőrsévé tette a csehszlovák államot, a szovjet kinyújtott karjává, amelyen át befolyása és ható köre egyenesen Németországig ért. Természetesen német részről ezt nem tűrhették: így lett a benesi mű az első cseh köztársaság sír-ásójává.

A moszkvai aknamunkára különösen jó alkalom érkezett el az olasz-abesszín háborúval. A fasiszta diplomácia előzetes hadműveleteivel s a francia és az angol kormány befolyásolásával egyidejűleg ugyan mindent elkövetett, hogy a szovjet semlegességét biztosítsa a maga számára; Moszkva azonban, noha különösebb érdeke nem fűződött Abesszínia fennmaradásához, sőt örömmel láthatta volna világpolitikai ellenlábásának, Angliának erős belebonyolódását az olasz-angol ellentétbe, még az eddigieket is felülmúló manőverbe kezdett, hogy Angliával szoros együttműködésben Olaszországot belefűllassa az abesszín sivatagokba. A világnézeti ellentétén túl politikai érdekeit is szem előtt tartotta: Nagy-Britanniával addig még nem volt semmiféle szerződése vagy együttműködési elkötelezése. Most azzal, hogy szível-lelékkel magáévá tette a brit politika szankciós szempontjait, bizonyos mérvű közeledés jött létre Anglia és a Szovjetunió között. Ez remélni engedte, hogy viszonylatukban további lépések történnek. Litvinov, mint tudjuk, Edennel legfőbb vezetője lett a megtorlást hadjáratnak és a Népszövetség bizottságaiban hathatósan támogatta a brit kíván-ságokat és törekvéseket.

Ugyanakkor a Duna-medencében is mindent elkövetett, hogy szétrombolja Olaszország hadállásait. Mióta a szovjet a cseh szerző-déssel a Kárpátoknál is megvetette lábát, sőt a Duna vonaláig hatolt előre, kétségtelennek látszott, hogy végre it akarja venni azt a szerepet, amelyre itt évszázadok óta hasztalanul törekedett. Jelenléte a dunai térben a legnagyobb veszélyt jelentette, amely valaha, a török idők óta az itt élő nem-szláv népeket fenyegette. Olaszország távollétét igyekeztek kihasználni Moszkva hű csatlósai, Benes és Titulescu is,

8 a szovjetet be akarták vonni Ausztria függetlenségének biztosításába és ezzel részesévé tenni a dunai paktumnak. Magyarország állhatatos ellenzésén hiúsult meg akkor ez a terv s az a szándék is, hogy a szovjetet dunai hatalommá léptessék elő. Közben a szankciós politika és a megtorlási front minden erőfeszítése ellenére Olaszország haladt tovább a megkezdett úton; a Litvinov-Eden-arcél kézzelfogható eredményeket nem tudott elérni, a szovjetdiplomácia kétségbeesett uszító hadjárata teljes mértékben eredménytelen maradt.

Moszkva ekkor Franciaországra vetette magát, hogy az olaszbarátgyanús Laval kormányát megbuktassa s a frontot továbbépítse. Pénzzel, fenyegetéssel, rábeszéléssel, ékes propagandával és agitációval sikerült közös arcélbe, ú. n. népfrontba tömörítenie a radikális pártot a szocialistákkal és a kommunistákkal s a belpolitikai válság előidézésével eltávolítani helyéről Lávait, aki mérsékelni igyekezett Londont s annakidején szabad kezet adott Mussolininak Abesszíniában, cserében más engedményekért. Laval igazi „bűne“ azonban az volt, hogy minden rábeszélés ellenére sem ratifikáltam a szovjettel kötött egyezményt, ezt pedig Moszkva nem tudta neki megbocsátani. A kétes értékű szerződést a Sarraut-kormány vitte a kamara elé és Flandin külügyminiszter védte a jobboldali ellenzék rohamával szemben, mondhatni, igen kevés lelkesedéssel. A francia képviselőház botrányos jelenetek után 353 szavazattal 164 ellenében végül is törvénybe iktatta az egyezményt, de a szovjetnek azóta sem volt sok haszna az egész szövetségből. A 164 „nem“ már az idők változásának a jele volt, hiszen évekkel előbb Franciaország még szinte örömmámorban ünnepelte a szerződés létrejöttét. A fokozódó franciaországi propaganda azonban mind több embernek nyitotta fel a szemét és éppen az ellenkező hatást váltotta ki a kistökés Franciaországban. Moszkva túl mohón akart gyors sikereket elérni: ez a mohóság lett a marxista propaganda és a bolsevista befolyás veszte,

A szovjet állandó sürgetésére kikényszerített ratifikáció természetesen elkerülhetetlenül maga után vonta Németország retorziós lépését. Hitler a szavazásra válaszul felmondotta a locarnói szerződést s következképpen a rajnai katonamentesített terület újramegzállását jelentette be. A német lépés érthetően módfelett felháborította a szovjetet, amely még jobban fenyegetve érezte magát, mint Franciaország, hiszen Hitler ezidőszerinti beszédeiben a legélesebb hangnemben foglalkozott a Szovjetúnióval, míg Franciaország felé újból megismételte békés szándékait. Litvinov a Népszövetség londoni ülésem ugyan meglehetősen hangfogós beszédet mondott, de a színpalak mögött egy percet sem mulasztott el az intrikálásra és lázításra. Azon a szigorú válaszon, amelyben a francia kormány visszautasította a német vezér és kancellár 25 évre szóló béketervét, bárki észrevehette a népfront révén Franciaországban nagy befolyásra szerződött szovjetdiplomácia hangját és uszítását. Egyes francia politikusok ugyan már ekkor is síkra szálltak a francia-német megértésért, de ez már késő — vagy ha úgy tetszik — még korai volt, hiszen a tömegek most teljesen Moszkva befolyása és hatása alá kerültek, és júniusban a népfront ténylegesen is átvette a hatalmat. Blum kormányával a

szovjet befolyása még élénkebbé vált, Moszkva dirigált és irányított a francia fővárosban és a vidéken. Helytartója, a kommunista párt Sztálin parancsai és utasítása szerint igazodott, szabotált, lázított, vakmerően ellene szegült a kormány és a hatóságok rendelkezéseinek s egyre-másra rendezette a sztrájkokat, még pedig egészen új, moszkvai előírás alapján: a munkabeszüntetéssel egyidejűleg a munkásság az üzemet is megszállta s így mindennemű munkát lehetetlenné tett. Ezzel természetesen politikai nyomást gyakoroltak a kormányra, hogy még határozottabban balra tolódjék s Moszkva érdekeinek készséges kiszolgálója legyen. Az akció ellenében azonban a mélyben már lassan érlelődött a reakció. Angliában tán még sokkal hamarabb, mint Franciaországban, mert ott a francia és spanyol mintára semmiképpen sem tudott létrejönni a népfront, a munkáspártok és a kommunisták közös frontja.

A visszahatás az európai politikában Moszkva heves offenzívájával szemben nemsokára igen éles formában jelentkezett. Olaszország a keletafrikai háborút diadalmasan befejezve figyelmével újból visszatért Európába. Érdekei és új birodalma védelmére csakhamar megtalálta az együttműködés útját a Német Birodalommal s a Berlin—Róma-tengely mind előbb valóság lett. Mindkét nép érezte, hogy felemelkedését tartósan csak úgy tudja megóvni és továbbfejleszteni, ha szorosan összezárkózik s együttesen közös erővel veszi fel a harcot a szovjet befolyásával szemben. A nemzetközi fórumon épp úgy érvényesült ez az együttműködés, mint a súlyos európai események megítélésében. 1936 augusztusában elsősorban Spanyolországban kelt fel a nemzeti érzésű nép a moszkvai recept szerint kevert és igazgatott társulás^ a népfront ellen. Franco tábornok mozgalma mind nagyobb területekre harapózott el. A szovjet beláthatatlan anyagi és katonai segítséggel sietett a veszélyeztetett „köztársasági oldal“ támogatására, rubelek millióit, katonák ezreit, óriási mennyiségű hadianyagot küldött a nemzeti forradalom vérbefojtására, nehogy a faszizmus kiszorítsa nehezen megszerzett nyugati pozícióiból. Spanyolország Franciaország mellett a szovjet világforradalmasító terveiben rendkívül jelentős szerepet játszott, érthető tehát, hogy mindent elkövetett ennek az „archimedesi pontnak“ a megvédésére. Hiába volt azonban minden igyekezete, Olaszország és Németország, felismerve a helyzetben rejlő veszélyeket, a fiatal nemzeti Spanyolország segítségére sietett s eredményesen keresztezte a szovjet célokat. Franciaország sürgetésére benemavatkozási bizottság alakult, amely végeláthatatlan tanácskozásokba kezdett s örökös zavarokkal küzdött, mert a szovjet megbízottak minden tervet és kibontakozási javaslatot visszautasítottak, hogy a megegyezést s így Franco győzelmét is késleltessék. A világ mind jobban kezdte látni, milyen eredménnyel járt a szovjet felvétele a civilizált népek társaságába. A szovjetellenes visszahatás tovább erősödött. Élén különösen Németország állott, amely engesztelhetetlenül és kérlelhetetlenül folytatta a harcot. 1936 novemberében létrejött az ú. n. kommunistaellenes egyezmény Németország és Japán között. Ez ismét heves kitérőkre adott alkalmat Moszkva részéről, amely az új egyezményben — joggal — ellene irányuló élt látott.

Olaszország ezekben a hónapokban vívta nagy harcát birodalma elismertetéséért. A kis országok sorban elismerték abesszíniai foglaltsát, a nagyhatalmak azonban — főleg Anglia — vonakodtak ettől a lépéstől, kivéve Németországot, amely mind melegebb kapcsolatokat talált a fasiszta Olaszországgal s sorra közömbösítette ellentéteit, amelyek még elválasztották Rómától. A nagy kérdést, az osztrák problémát is sikerült szabályozniok, Ciano berlini látogatásakor a két ország közt egyezmény jött létre, amelynek tartalma ugyan mindmáig nem jutott nyilvánosságra, de hogy kölcsönös segélynyújtásra is történt benne megegyezés, azt a legutóbbi európai válság utolsó súlyos órái mutatták, amikor Mussolini nyíltan kijelentette, hogy háború esetén nem kétséges, melyik oldalon áll Olaszország. Idők múltával az érintkezés a két hatalom közt mind sűrűbb, mind szívélyesebb lett. A szovjetnek ezekben az időkben a tengely megszilárdításában, ha nem is elhatározó, de mindenesetre igen jelentős szerepe volt. Agresszív politikája, fenyegető fellépései, a revíziót mereven ellenző és a status quo-hoz görcsösen ragaszkodó államok politikájának szinte már túlzott támogatása, megújuló intrikái a tekintély államok ellen, stb. szükségszerűen arra készítették a két tengelyhatalmat, hogy viszonyukat mind szorosabbra fűzzék. Litvinov mindebből mit sem tanult. Praktikaival tovább is megakadályozta, hogy a Népszövetség elismerje az abesszíniai olasz császárságot, mozgósította a második és a harmadik internacionálét, a szabadkőművességet, stb. s e segélycsapatokkal épp akkor, amikor már a tárgyalások odajutottak, hogy megegyezés áll küszöbön, keresztül húzta Genf szándékait. Olaszország végül is elvesztette türelmét s 1937 decemberében kilépett a Népszövetségből. Már előbb fölégette ugyan a hidakat maga mögött: novemberben csatlakozott az antibolsevista egyezményhez, amely ilyenformán Berlin—Róma—Tokió-háromszögé s a korlátlan lehetőségek tényezőjévé bővült.

Moszkva érezte az idők változását, de még jobban elvesztette a fejét. Külpolitikája fokozatos csődjét látva hatalmas belső tisztogatásba fogott, hogy eltegye láb alól azokat, akik a Németországgal való megegyezés nyűt vagy titkos hívei voltak. Kivégeztette Tuchacsevszkijt és társait, valamint azokat a polgári és katonai vezetőket, akik Litvinov diplomáciai vonalvezetését teljesen elhibázottnak és veszedelmesnek tartották. Időközben valóságos ultimátummal fordult a francia kormányhoz, követelve, hogy az adott ígéreteknek megfelelően a kölcsönös segélynyújtási szerződést bővítsék ki katonai egyezménnyel. A francia kormánynak Delbos külügyminiszter vonakodására sikerült állhatatosan kitérni e kérések és fenyegetések elől. A francia népfront körül mind több baj gyűlt fel közben. A Moszkvából sugallt sztrájkok, a nemzeti termelésben beállt súlyos zavarok, a pénzügyi nehézségek s nem utolsó sorban az a féktelen agitáció, amelyet Franciaország bolsevizálására a szovjet külföldi rohamcsapata, a Komintern lankadatlanul folytatott, azonkívül a kommunistapárt megújuló rohamai teljesen aláásták a kommunistákkal együttműködni próbáló Blum-kormány helyzetét, amely nem tudta magát megszabadítani a spanyol kérdésben szemére vetett gyanús kétértelműség vádjától sem. Anglia ebben az időben már mind jobban közeledett a tengelyhatalmak spanyol szemléletéhez,

különösen miután gazdasági szempontból Francóékkal sikerült meg' egyezésre jutnia. A szovjet diplomácia Londonban már hiába próbálkozott, a külügyek terén már nem Eden volt az egyeduralkodó, Chamberlain erős kézzel tartotta ellenőrzése alatt a Foreign Officet. A bolsevistaellenes visszahatás mind erősebb lett Franciaországban is, ami a szovjetet természetesen még hevesebb reakcióra készítette, hogy franciaországi pozícióját megtarthassa. Kétségbeesett harcokat folytatott a különböző radikálispartai kormányok ellen, most azonban már kevesebb sikerrel, mint eddig.

1937 nyarán, miközben a spanyol frontokon kudarcok sorozata kísérte beavatkozásait, fenyegető helyzet alakult ki vele szemben a Távol-Keleten is. Japán háborút indított Kína ellen s a szovjet, hogy az utóbbit erősítse, 1937 augusztusában megnemtámadási egyezményt kötött Csangkaisek kormányával, majd egy titkos záradékban katonai téren való együttműködésre is szövetkezett vele. Japán azonban sorozatos győzelmeket aratott s rövidesen Kína valamennyi fontosabb városát elfoglalta, pedig a szovjet, mint Spanyolországban, itt is nagymennyiségű hadianyagot, pénzhitelt és katonai segítséget nyújtott. Szeptemberben ismét a spanyol ügyben gyűltek sötét felhők a szovj etkülpolitika egére: a nyom értekezleten, híven addigi taktikájához, a szovjet külügyi népbiztos újból megpróbálta összeveszítem a négy nagyhatalmat, mert jól tudta, hogy a Szovjetunió számára egyet jelentene a tökéletes külpolitikai csóddal, ha a négy hatalom egyszer egymásra találna. Még az értekezlet összeállése előtt különböző vádakkal lépett fel Olaszország ellen, így akarta megakadályozni, hogy az olasz kormány képviseltesse magát a tanácskozáson. Célját el is érte, Olaszország távol maradt Nyontól, de röviddel később mégis létrejött a hatalmak megegyezése s a szovjetet újabb kudarc érte. Litvinovék kétségbeesett kísérleteket tettek, hogy a történelem szekerét visszafordítsák, de ahányszor új nemzetközi krízist idéztek fel, a négy hatalom közeledése annál inkább előrehaladt s a tengelyhatalmak befolyása, pozíciója is annál erősebb lett. A benemavatkozási bizottságban a szovjet elgáncsolt minden megegyezést, a Népszövetségben hevesen ellenezte az Olaszországgal való kibékülést, éles harcot folytatott Németország ellen, felesleges vérontásra biztatta a spanyol köztársaságiakat és a kínaiakat, s ugyanakkor nem vette észre, hogy hajdani elvbarátai mind tömegesebben pártolnak el tőle s láthatta, hogy a francia, a spanyol és más helyeken remélt bolsevista forradalom nem valósítható meg; Franciaország mind jobban elfordult ázsiai szövetségésétől, Anglia mereven visszahúzódott, Japán a provokációkra éles ütessel válaszolt s a tekintélyállamok nemzetközi befolyása mind nagyobb lett.

A demokráciák körében ebben az időben már nagyrészt belátták, hogy a szovjet akadékoskodásával mind messzebb kerülnek attól a békétől, amely veszélyeztetett birtokállományuk és nemzetközi súlyuk megtartása érdekében egyenesen nélkülözhetetlen számukra. A szovjet hovatovább kényelmetlen ballaszt lett, amely akadályozta őket új magatartásuk kialakításában s a béke megszilárdításának munkájában. Anglia már hónapok óta új utakon kereste vitális érdekeinek védelmét: ki akart békülni Olaszországgal s megegyezésre törekedett Német-

országgal. Franciaország legkevésbé sem feszélyezte ebben a törekvésében, de még ha akarta, sem akadályozhatta volna meg, hiszen belső harcai következtében a tengelyhatalmak mellett valósággal árnyék-hatalom lett, azzal a kényszerítő szükséggel, hogy a maga politikáját idomítsa hozzá a brit külpolitikához. A francia közélet kiemelkedő egyéniségei ekkor már egyre erősebb szóval hirdették, hogy a szovjet-barátság a francia külpolitika végzetes tévedése volt, amely elidegenítette az országtól szövetségeseit, korábbi barátait s az államot lejtőre vitte. Hangoztatták, hogy Németország külpolitikai akcióinál már régen nem veszi figyelembe a francia ellensúlyt, nyilvánvalóan azért, mivel ilyen ellensúly egyszerűen már nincs. A francia keserű hang különösen azóta vált általánossá, amióta Chamberlain a szovjet szemrehányásaival és intrikáival mitsem törődve, minden alkalmat megragadott a tekintélyállamokkal való békülésre. Olaszországgal lázasan készült a megegyezés, Németországba pedig külön kiküldött ment tájékoztató végett.

A nyugati demokráciák körében a német-osztrák egyesülés után a szovjet. ellen különösen erős visszahatás lobbant lángra, mert az Anschlusst rejtett összefüggéseiben a viszályokra spekuláló szovjet-befolyás következményének tartották. Az egyesülés — mondták — nem jöhetett volna létre, ha Moszkva nem rombolja szét népszövetségi intrikáival és a megtorlások tüntető előtérbehelyezésével a stresai arcvonalat, nem kedvetlenül el Olaszországot s nem dolgozik minden erejével a hatalmak összevesztésén. De a szovjet külpolitika vetése még csak most kezdett beérni: Franciaországban a Daladier-féle erélyes és a kommunistákkal szemben kíméletlen szilárdságot mutató uralom jutott kormányra, Angliában megerősödött a Chamberlain-féle irányzat, Eden külügyminiszter megbukott s hamarosan létrejött az angol-olasz baráti egyezmény. Innen már egyenes vonalban vitt az út Csehszlovákia, a Szovjetunió legszilárdabbnak hitt, utolsó európai bázisának lerombolásához. A felszámolási akció rohamléptekkel haladt előre. Moszkva már azt sem tudta elérni, hogy a cseh válság megoldását elodázza, pedig kísérleteket tett több ízben is, hogy háborút robbantson ki s Európa, sőt a világ népeit egymás ellen uszítsa. A nyugati hatalmak egyértelmű határozottsággal utasították vissza a moszkvai felhívásokat, amelyek fegyveres beavatkozásra buzdították őket a csehszlovák államfikció érdekében. A nagy felszámolási folyamat végzetes állomása volt München, ahol az angol és a francia miniszterelnök Litvinov, az örök bajkeverő nélkül ült le a tárgyalóasztalhoz Mussolinival és Hitlerrel. A müncheni egyezmény a népi elv és a revízió messzehangzó diadala volt, de nemcsak ez: a szovjet kiszorítása az európai politika intézéséből s ezzel együtt a moszkvai külpolitika kiheverhetetlen csődje is.

NÉGY, VISZÁLYOKKAL ÉS FESZÜLTSGGEL teli év után — s ezek a súlyos viszályok túlnyomórészt a szovjet számláját terhelik — a szovjet külpolitika a kudarcok hosszú láncolatával teljesen és tökéletesen zsákutcába jutott. Nemcsak eredeti célkitűzéseit, a tengelyhatalmak letörését és megsemmisítését nem érte el, nemcsak fiaskóval vég-

zódott valamennyi vállalkozása Közép-, Kelet- és Nyugat-Európában, valamint a Távols-Keleten, hanem még azokat a szövetségeseit is elvesztette, amelyekre a legbiztosabban vélt támaszkodni. A régi, benesi Csehszlovákia elmerült a történelem árjában: az új már a szovjet-ellenes német expanzió támaszpontja. Franciaország és Anglia — hiába akarta a szovjet ebben megakadályozni — elismerte az olasz impériumot. Életbelépett az angol-olasz egyezmény s Chamberlain angol miniszterelnök ezekben a hetekben Rómába látogat Halifax külügyminiszterrel. Micsoda változás ez s milyen tragikus fordulat lehet a szovjet külpolitika számára! S ez még nem elég: a múlt hónap közepén Ribbentrop német külügyminiszter ellátogatott Párizsba s ott aláírta a francia-német baráti nyilatkozatot, hasonlót, sőt még messzebbmenőt, mint aminőt Hitler és Chamberlain irt alá Münchenben a cseh válság elintézése után. A legfontosabb szovjetszerződések felbomlottak vagy pedig értéktelenek: a csehekkel kötött szerződést hatálytalanították az események, a francia-szovjetet pedig maga alá temette a német-francia kiegyezés. A béke a Rajnán azt is jelenti, hogy Franciaország most, amikor Németország véglegesnek ismerte el határait, befelé fordítja tekintetét, hogy megoldhassa súlyos benső problémáit, Németország pedig szabad kezet kapott — Kelet felé.

Az eddigi súlyos balsikerek után a szovjet külpolitika nem a legerőtelenebb érzésekkel nézhet a szovjetrendszer legkritikusabb próbatételének ígérkező, német keleti előretörés elé.

CSISZÁR BÉLA